

Biuletyn

Koła Miłośników

Dziejów Grudziądza

Rok V:2007

Numer 27 (140)

Data odczytu: 26.9.2007

Data wydania: 26.9.2007

Edward Wiśniewski

Historia wsi Owczarki i Dragacz.

Wspólną cechą charakterystyczną dla obu tych wsi jest to, że powstały one dopiero na przełomie XVI i XVII w. i zasiedlone zostały przez mennonitów, pochodzenia holendersko-niemieckiego.

Mennonici – była to grupa wyznaniowa, założona przez Mennona, syna Simsona w 1536 r., we Fryzji – krainie w północnej Holandii. Ze względów religijnych byli oni prześladowani, głównie przez kościół katolicki. Za namową działacza reformacji w Europie – Jana Łaskiego, początkowo król Zygmunt I Stary, a później Zygmunt II August zgodzili się na ich osiedlenie w delcie Wisły, a później na nabrzeżu dolnej Wisły. W Polsce panowała w tym czasie tolerancja religijna w stosunku do innych wyznań, co sprzyjało ich osiedleniu. Należy zaznaczyć, że przybysze z Holandii byli wybitnymi fachowcami w dziedzinie melioracji i uprawy gruntów.

Na naszym terenie, w rejonie Basenu Grudziądzkiego, były obszary słabo zaludnione i nie zmeliorowane. Pierwsi osadnicy zadomowili się: po prawej stronie Wisły – w Wielkim Węlczu, Owczarkach, Gaci i Szynychu, a po lewej stronie rzeki: w Zajączkowie, Lubieniu, Dragaczu, Bratulinie.

Owczarki

Pierwszą wzmiankę o tej wsi notujemy w „Inwentarzu Starostwa Grudziądzkiego z 1603 r., gdzie jest mowa o zasiedleniu „olendrów”, czyli mennonitów za zgodą starosty gnieźnieńskiego Jana Zborowskiego na ziemię „łężne, ale nie prawie dobre”. Liczby włók w początkowej fazie nie ustalono, ale osadnicy wspólnie płacili roczny czynsz 200 fl. i byli zwolnieni od innych wszelkich robót. Był to przywilej z 1.4.1616 nadany sołtysowi Marciniowi Anckerholz i jego towarzyszom na lat 40.

Lustracja z 1664 r. donosi, że do Owczarek należało już 15 włók, a osadnicy płacili czynsz tylko 130 fl., a to ze względu na szkody wyrządzone przez wojnę szwedzką. Natomiast lustracja z 1739 r. wg wspomnianego „inwentarza” i zarządzenia K.J.M Augusta II z 1712 r. osadnicy mają prawo użytkować ziemię na lat 40 i płacić główny czynsz w dwóch ratach po 135 fl. z 15 włók.

W 1765 r. wieś posiadała już 20 włók, użytkowane przez 14 gburów, którzy płacili 381 fl. czynszu.

Po objęciu terenu przez rząd pruski w 1772 r. przedłużono dzierżawę z 1791 r. sołtysowi Piotrowi Marsanowi i 14 innym włościanom na dalsze 40 lat, za roczny czynsz w wysokości 144 talarów. W 1832 r. mieszkańcy wsi Owczarki otrzymali swoje działki na własność w zamian za czynsz w wysokości 173 talarów.

W 1868 r. we wsi było już 58 budynków, w tym 32 mieszkalnych z 264 mieszkańcami. Obszar wynosił wtedy 2095,5 mórg, a w 1910 r. liczba ludności zwiększyła się do 435 osób. W 1931 r. zamieszkiwało już 577 osób na obszarze 534,2 ha i wieś należała do wójtostwa Nowa Wieś. Szkoła i poczta była na miejscu. W 1944 r. wieś miała 603 ha gruntu i liczyła 397 mieszkańców. W II i III miesiącu 1945 r. znajdował się tu punkt zbiorczy, uwięzionych przez NKWD mieszkańców, skąd wysłano ich do robót w ZSRR. W 1976 r. Owczar-

ki zostały włączone w obręb miasta Grudziądza. Przechodzi przez nią linia kolejowa PKP zbudowana w 1883 r., oraz droga krajowa E 16, łącząca województwo kujawsko-pomorskie z Warmią i Mazurami. Należy również nadmienić, że w Owczarkach zamieszkiwał wybitny polski patriota Wiktor Kulerski i tu w 1935 r. zmarł. Był on redaktorem i wydawcą „Gazety Grudziądzkiej”.

Dragacz.

Niektórzy historycy twierdzą, że tereny obecnej wsi Dragacz podlegały już w średniowieczu komturom grudziądzkim, ale nie ma co do tego pewności. Dopiero w czasach rządów starostów polskich, obszar ten należał do starostwa grudziądzkiego. Pierwszą wzmiankę o zasiedleniu tego terenu publikuje „Inwentarz starostwa grudziądzkiego z 1570 r.”, że za p. Czemy, starosty grudziądzkiego zasiedlono mennonitami holenderskiego pochodzenia. Były to tereny „zarosłe chrustami na błotnistych terenach”. W 1591 r. za starosty Jana Zborowskiego, holender Dreier wynajął na 37 lat ziemię o wielkości 3 włók, 11 morgów i 23 pręty. Za rok sprowadzono dalszych osadników, wynajmując tereny na 50 lat. Mieli oni obowiązek zmeliorować teren, jak i wzmacniać tamę przeciwpowodziową na Wiśle. Od wszelkich innych robót na rzecz zamku grudziądzkiego byli zwolnieni. Przyznano im 22 włók i 4 morgi ziemi. Płacili od morgi 38 groszy czynszu, co razem dało 1069 fl. Miedzy tymi gospodarstwami była karczma, która brała piwo z browaru w Bzowie, należącego również do starostwa grudziądzkiego. Wieś Tragasz, bo tak się pierwotnie nazywała, przynosiła dochodu 1212 fl. W 1595 r. starosta nadał mieszkańcom prawo wywożenia zboża nawet aż do Gdańska, za co od szkuty płacili 2 fl. w Urzędzie Celnym. W 1683 r. uwolniono osadników również od wojskowej kontrybucji i kwaterunku, a dnia 13 IV 1640 r. starościna Zuzanna Szczepańska odnowiła stary kontrakt, przedłużając go na dalsze 50 lat. Gdy w 1651 r. Wisła przebrała groblę i zniszczyła uprawy rolne, król Jan Kazimierz darował mieszkańcom Dragacza płacenie podatków, aż do chwili usunięcia zniszczeń i zagospodarowania terenu.

We wsi istniało jezioro o nazwie Szczuce (wg Inwentarza z 1603 r.), o wielkości 2 toni niewodowych. W 1683 r. doszło do zatargu mieszkańców wioski z proboszczem, któremu zarzucali, że nie dba o wzmocnienie grobli. Proboszcz twierdził że „mieszkańcy nie płacą dziesięciny”. Dwa procesy sądowe zakończyły się w 1689 r. wygraną mieszkańców wsi.

W tym czasie istniała słynna „Czerwona Karczma”, solidnie zbudowana i zadbana. Wg „Inwentarza Starostwa Grudziądzkiego” z 1739 r., mieszkańcy wsi płacili czynsz zbiorowy 2 razy po 320 zł. z 20 włók przyznanym w r. 1691 na 50 lat. Mieli prawo produkować piwo na własną potrzebę. Czerwona Karczma w tym czasie płaciła 2 x 25 zł. czynszu, a Piotr Knop, który prowadził „hakbudę” tj. sklep z wszelkimi towarami płacił wg kontraktu czynsz w wysokości 12 zł.. W 1773 r. we wsi Tragasz mieszkało 335 mieszkańców a w 1885 r. już 460 osób.

W czasie zaboru pruskiego zmieniono nazwę wsi na Dragass, a z kolei po odrodzeniu Polski – spolszczono na Dragacz. Na początku XX wieku właścicielem „Czerwonej Karczmy” był Artur Meyere, a po 1918 r. – Georg Kuhn. Istniało wtedy tzw. „Minizoo” w ogrodzie.

Ludność z większych gospodarstw w okresie międzywojennym była pochodzenia niemiecko-holenderskiego i kiedy w styczniu 1945 r. nacierały wojska radzieckie, mieszkańcy opuścili swoje gospodarstwa. Po wyzwoleniu z pod okupacji zasiedlono je ludnością polską – zabużańską. Osiedleńcy ci nie interesowali się zabudową zagród w stylu mennonitów, dlatego też na nizinie Sartowicko-Nowieńskiej przetrwało tylko 67 zabudowań, a do renowacji nadawało się tylko 25. Pozostałe zabudowania były zbyt zniszczone i utraciły swój pierwotny charakter. Granicą zachodnią wsi Dragacz jest rzeczka Mątawa, a południową jest linia kolejowa do Laskowic, zbudowana w 1878 r.

Szosa, łącząca most kolejowy ze wsią Dolna Grupa, przechodząca przez Dragacz została zbudowana w latach 50-tych XX wieku.

Legenda do mapy z 1909 r.:

- - Granica między wsią Dragacz i Michale
- I - Wieś Dragacz
- II - Wieś Michale
- 1. - „Czerwona Karczma” – niem. „Rohter Krug”.
- 2. - „Biała Karczma” – niem. „Weisser Krug”.
- 3. - Droga brukowa do Wisły.
- 4. - Dworzec kolejowy w Dragaczu
- 5. - Tama przeciwpowodziowa.
- 6. - Błonia – łąki, jezioro, pola uprawne.
- 7. - Nowo zbudowana szosa do Dolnej Grupy.(~ 1950 r.).
- 8. - Most kolejowo-drogowy przez Wisłę.
- 9. - Dawny folwark w Michalu, rozparcelowany.
- 10. - Nowa szkoła powszechna w Michalu
- 11. - Stara szosa do Dolnej Grupy.
- 12. - Jezioro przy moście.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.